

1944 — 1983

1954

Actrița Irina Dall, soția lui Dan Deșliu, mă invită la ei acasă: „Tata dorește mult să te cunoască”. George Loewendal are un cap de leu pe un trup îndesat. E foarte mobil, povestește tot timpul, se așază turcește, trece la fereastră, o deschide, o închide, iese din odaie, îmi strigă ceva de dincolo, revine cu un vraf de cartoane, le răspindește pe jos. Își amintește cum a înființat un teatru de păpuși împreună cu Lucia Calomeri și Lena Constante, cum a făcut decorurile la Bastien și Bastienne de Mozart — jucau la ultimul etaj al magazinului bucureștean „Galeries Lafayette” — cum s-a certat cu bancherul Aristide Blank ca să obțină de la el un subsidiu. Apoi, brusc: „Aș vrea să-ți fac portretul”. Mă sperii: „Domnule pictor, am o figură oarecare. Până acum m-au desenat numai prietenii mei caricaturiști, Calf, Gopo, Cobar...”. „Nu contează cum te vezi dumneata, ci cum te privesc eu”. „Și pe urmă, sînt un flăcău sărman, un gazetar, n-aș avea cu ce să... răsplătesc munca dv.” „Nu vorbi prostii”. Și, într-o clipă, el e în fața cartonului alb de pe șevalet, iar eu sînt înfipt pe un scaun înalt, în celălalt colț al camerei. Actrița stă între perne ca o pisică, amuzîndu-se. Deșliu străbate diagonal odaia, posomorit, schițînd un salut scurt, agițînd o sarsana cu legume.

Primul portret nu-i place pictorului. Imi mai face o schiță. După trei zile, alta. Și încă una.

De-abia al cincilea i se pare reușit. Cînd pictează, îmi pune tot felul de întrebări-surpriză. Apoi rămîne tăcut, multă vreme, cu o expresie concentrată care-i lungeste fața. Și iar povestește. „Știi că sînt baron?” Aflu astfel ce-i cu baronia. „Îți plac țărani mei bucovineni? Știi că am fost declarat naturalist și pus la index?” „Mie mi se par sculptați în lemn”. Și iar brusc: „Ce înseamnă pentru dumneata viitorul?” E rîndul meu să cad pe gânduri. „Rămii așa... Te rog rămii așa” — spune, înăbușit, artistul și ochii i se îngustează ca două liniuțe. Minuiește cărbunele cu febrilitate, nu mai șterge nimic: lumina dă o aură ciudată părului său vilvoi. „Gata! — strigă. Asta ești!”

Privesc îndelung, uitmit, portretul.

Da. Sînt eu. Ori mi se pare?

Loewendal se șterge pe miini, își netezește fruntea cu palma grea și noduroasă, mă sfredelește cu privirea și-i spune rîzînd Irinei:

— L-am hipnotizat... Îi vom spune „Portretul unui critic”...

Și, mie.

— Miine vii să-l iei. Ți-l dăruiesc.

Ne îmbrățișăm. Nu știu cum să-i mulțumesc.

Duc portretul părinților mei.

— Da, e bun — zice mama — ești chiar tu. Așa ești tu.

— Dar cum sînt eu, mamă?

— Vesel și îngîndurat.

— N-ai putea să ni-l lași nouă? — zice tata.

...E și acum acolo.

Nu mă voi sătura niciodată să-l citesc pe Heine. Mi-e atât de aproape, îl înțeleg atât de bine, îl aud. Îmi răspunde la fel de fel de întrebări și-mi pune neconținut altele. Va trebui să caut și lucrările sale dramatice (mai există? — în bibliotecile noastre nu le-am aflat).

În privința raportului dintre operă și critica ei, sub bolta timpului, e de părere că „operele de gândire sînt pururea statornice, dar critica este variabilă, ea se naște din opiniile epocii, are însemnătate numai în raport cu ele, iar dacă nu are ea însăși valoare artistică, moare împreună cu epoca în care s-a născut. Fiecare veac, pe măsură ce primește idei noi, capătă și alți ochi, și vede multe lucruri noi în vechile opere ale gândirii”.

O invocație, care mă face să zimbesc: „O, zei, eu nu mă rog vouă să-mi păstrați tinerețea; lăsați-mi numai virtuțile tinereții, minia dezinteresată și lacrima dezinteresată! Nu mă lăsați să ajung un zurbagiu bătrîn care latră invidios la spiritele tinere sau un om care se tot tînguie, cu părere de rău, după vremurile bune de odinioară... Lăsați-mă să ajung un moșneag căruia i-e dragă tinerețea și care, cu toată slăbiciunea vîrstei, mai ia parte la jocurile și primejdiile tinereții!”

...Dar voi zîmbi, oare, la fel și în 1985?

Și un program pentru polemici:

„Voi lua în considerație orice contrazicere atunci cînd va fi făcută din convingere. Voi întîmpina cu răbdare chiar și dușmănia cea mai grosolană. Voi sta de vorbă chiar și cu prostia, dacă e cinstită. Însă îmi voi consacra toată tăcerea mea disprețuitoare ticăloșilor fără cuget...”

Dar parcă poți? Din biografia (admirabilă și minuțioasă) a poetului, scrisă de Antonina Valentin, reiese că nici el n-a reușit întotdeauna.

1956

Străbat, timp de multe zile, regiunea Timișoara ca să pot scrie un articol de sinteză despre activitatea cultural-artistică. Umplu zeci de notesuri cu interviuri, convorbiri, date, extrase din rapoarte.

Se cer mai mulți instructori pentru echipele de amatori. Cîneva se plînge că 70% din formațiile teatrale joacă numai piesa Bărbatul fără opinii de M. Leonard, fiindcă nu sînt altele. La Caransebeș mi se povestește că ori de cite ori sosește în oraș trupa din Petroșani, sala e plină, dar cînd vin teatrele timișorene „bate vîntul”. „Din ce cauză?” „Nu sînt așa de distractive”. Șeful cultural local, Gh. V. H., e reclamat de toată lumea. Convorbirea cu el e lungă și anevoioasă. Îi spun ce nemulțumiri sînt. Îmi răspunde că ar vrea să mă vadă conducînd 24 de instituții de artă. Mă înformează că nu poate obține locuințe pentru artiști. El însuși n-are casă. Observ că repertoriul teatral e sărac și unilateral. Da — zice și el — nu e destul de just: sînt prea multe piese clasice, n-avem scriitori locali, nu sînt suficiente lucrări pentru destindere. Și-aduce aminte că l-a mai criticat cîneva de la București, pentru repertoriu. „o tinerică ironică, Valeria Ducea”, dar dacă ar fi trimisă și ea în tot felul de campanii, ca el, cum s-ar descurca? Își critică inspectorii proprii care se duc prin instituții jără să cunoască problemele, dau ordine care se bat cap în cap, dar la ședințe nu iau cuvîntul, nu se explică. La Reșița și la Arad lucrurile stau mai bine. Pînă la urmă oftează și declară: „Sîntem vinovați grav de situația proastă”.

În comuna Sînpetru Mic mi se spune, cu mîndrie: „Noi sîntem 600 de suflete, dar cînd vine ceva teatru ne bîgăm peste ei 400 de oameni mari și mici”. „Ce v-a plăcut mai mult?” „Intrigă și iubire. Ori de cite ori ar veni noi tît ne-am duce iară”.

La Chișoda există trei echipe de teatru: a căsătoritorilor, a tinerilor și a pompierilor.

Secțiunea culturală organizează, ad-hoc, la Reșița, o ședință cu două puncte la ordinea de zi: 1) Ridicarea nivelului ideologic și artistic în instituțiile de artă; 2) Legătura teatrului cu masele (raportor, regizorul Al. Miculescu).

Pe hîrtie scrie că la Arad există un „Cabînet metodic pentru actori”. Aș vrea să-l văd și eu. Aflu că „nu mai este întrucît s-a născut mort”.

Directorul Operei din Timișoara, L. Grosșianu, apreciază că „Secțiunea culturală face mult zgomot și puțină treabă”. A creat importante avantaje materiale pentru artiști, „dar nu asta-i problema”. „Dar care e?” „Să fim mai bine îndrumați și mai competenți sprrijiniți artistic. Aici nu interesează pe nimeni calitatea artistică. Ori faci bine, ori faci rău, totuna e”.

Contabilul-șef al Teatrului de Stat e de părere că „dacă se discută, în ședințe, toate fleacurile și birfele, n-avem cum să creștem artistic” și cere să nu se mai muncească atât de mult și dezorganizat.

La ședința Consiliului artistic al teatrului nu vine nimeni de la Secția culturală. Directorul cere să se ia cuvîntul. Nu se înscrie nimeni. „I-ați inhibat dv.” — îmi suflă la ureche. „Pot să plec” — îi murmur și eu. „Dacă plecați dv. ies și dinșii, și rămîn singur”.

Șeful Secțiunii culturale din Caransebeș, Octavian Popescu, îmi dă un raport de-al lui din care reiese că la centru „se muncește practicist, îngust, neierarhizat”.

Cornel Zeicu din Lugoj mă sfătuieste, dacă vreau să văd teatru amator bun, să asist la spectacolul minorității ucrainene.

La Gătaia, Emil Feraru spune: „Uitați-vă la mine și apreciați-mă: ocup singur 5 posturi și conduc 36 de unități”. „Conducerea raionului nu te ajută?” „Tovarășul Pop m-a chemat în birou doar ca să mă poată da afară”.

Cinematografia dă naștere la mari nemulțumiri în Moldova Nouă: „8 aparate la 13 comune n-ajung. Cînd o să trăim și noi ziua ca fiecare comună să-și aibă «cinemaua» ei?”

Cineva din Curtici îmi arată căminul cultural neterminat și-mi atrage atenția că de cînd s-a pus aici piatra fundamentală s-au clădit în sat două biserici. Iar la vechiul cămin „geamurile sînt mereu sparte și ușile rupte, fiindcă oamenii nu mai încap și vor să fie înduntru cînd e ceva pe scenă, chiar dacă nu e de valoare”.

Deoarece sînt prea puține piese germane într-un act, la Jimbolia amatorii au decis să joace Ulciorul sfărîmat de Kleist.

Biblioteca de la Sinnicolau Mare arată că numărul de cititori care „năvălesc zilnic peste mine e atât de mare încît nu mai fac față. Ori capăt un ajutor, ori plec. Să-și ia singuri volumele din rafturi”.

Nu se putea face echipă de teatru la Orășoara, din lipsă de artiști. Atunci, directorul căminului, împreună cu activiștii de partid și cu nevestele, au pus ei în scenă o piesă. După primul spectacol au venit să ceară ca să fie primiți „ca artiști” aproape toți locuitorii.

Stanciu de la Reșița spune că minoritarii croați au 3 echipe de teatru, cor, brigadă, orchestră, soliști — „excellentissime”.

Activistul cultural de la Nădlac se laudă că a pus în scenă opereta Fata vagabondă și „toată lumea o fredonează, cu toate că nu-i politică. Dar e faină”.

Arvinte și Pepelea, Conu' Leonida față cu reacțiunea, Jubileul, (Cehov) — iată repertoriul echipelor din Oravița. „Dar noi îl iubim foarte mult pe Tiberiu Vornic. N-ați putea să-l expediați puțin pe la noi, să-l ospătam?”

„E adevărat că sînteți patronați de artiști timișoreni?” — întreb, la Făget. „Da” ei știu asta? — sînt întrebat. „Așa mi-au spus”. „Apăi să le ziceți ceva din partea noastră, mă rog frumos. Na-vă, rogu-vă, cele opt copii de adrese prin care i-am poștit. Numai că și fără ei, de unde la 1 septembrie aveam 4 echipe, pînă în decembrie am scos 45.”

Văd spectacolul Monna Vanna de Maeterlinck (la Timișoara). Foarte debil.

Directorul Teatrului din Arad, I Jivan, socoate „munca culturală” „o calamitate” Răspunsurile la adresele trimise la Timișoara vin după luni de zile. Îi cheamă pe activiștii culturali la vizionări și ei fug. „N-au nici o opinie despre repertoriu, nu vor să se pronunțe”. Ce va juca teatrul? Minna von Barnhelm de Lessing, Ultima oră de Mihail Sebastian, Capriciul îndrăgostitului de Goethe, Nepotul ca unchiul de Schiller (după un autor francez), Sperjurul de L. Anzengruber, La telefon Taimirul de A. Galici și K. Isaeo și Ifigenia în Taurida de Goethe.

După ce public în „Contemporanul”, pe pagina întâia, articolul despre tot ce am văzut la Timișoara, șeful Secțiunii culturale e scos din funcție. Primesc o scrisoare de mulțumire semnată de vreo 40 de artiști și activiști culturali. După vreo lună, mă vizitează la redacție tovarășul H. însuși, zimbitor. Îmi spune că nu e supărat pe mine și că a primit un post „mai important”, pentru care a venit, printre altele, să-mi mulțumească.